

“VİCDANİ” VE “MURTAZA” KARAKTERLERİNDE HUKUKİ POZİTİVİZM ANLAYIŞI

Umay GENÇ
Stj. Avukat

Hukuki pozitivizm, hukuk felsefesinde bir düşünce okuludur. Kendi içinde de farklı kuramlara yer veren bu okul, esas itibariyle yasaların insanlar tarafından yapıldığını ve kuralın geçerli olup olmaması ile adil olup olmamasının birbirinden ayrılabilir nitelikler olduğunu, böylece hukukta belirlilik ve kesinliğin sağlanabileceğini savunur. Bazı pozitivist kuramlar hukukun kaynağı olarak gücü, devlet iradesini görür iken, bazı pozitivist kuramlar ise hukukun kaynağı olarak toplumsal olayları görmektedir. Pozitivist

yaklaşımında önemli olan, bir kuralın var olup olmadığıdır, eğer bir kural mevcut ise uygulanacaktır, uygulanmak zorundadır. Bu bağlamda kuralın içeriğine bakılmaz, “Kural, kuraldır.” anlayışı esas alınır ve gözetilmesi gereken yalnızca kurala uyulup uyulmadığıdır; kurala uyulmalı, uyulmazsa gereği yapılmalıdır. Bu şekilde kısaca açıkladığımız hukuki pozitivizm anlayışına edebi eserlerde de yer verildiği görülmektedir; işte bu eserlerden ikisi de Haldun Taner’in “Gözlerimi Kapatırım, Vazifemi Yaparım” adlı eseri ile

Orhan Kemal'in "Murtaza"sıdır. Bu iki edebi eser incelendiğinde, "Gözlerimi Kapatım, Vazifemi Yaparım"ın ana karakteri Vicdani ile "Murtaza"nın ana karakteri Murtaza'nın birbirine yakın tipler olduğu görülmektedir. Şöyle ki her iki karakter de pozitivist bir yaklaşım sergilemektedir. İşte bu yazıda kısaca pozitivist yaklaşımın Vicdani ve Murtaza'da nasıl görüldüğü ve her ikisinin de pozitivism dışına çıkan davranışları incelenecektir.

"Gözlerimi Kapatım, Vazifemi Yaparım"da vazife kuralları temsil etmektedir. Sırf eserin ismine baktığımız vakit dahi pozitivist yaklaşımdaki "Kural, kuraldır; içeriğiyle ilgilenilmez." anlayışı açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Kuralın içeriği ne olursa olsun, kural uygulanmalıdır; bu yüzdendir ki kural içerik olarak kabul edilemez olsa dahi Vicdani gözlerini kapamakta ve kuralı uygulamaktadır; çünkü kurallar her şeyin üzerindedir. Bu anlayış Orhan Kemal'in Murtaza'sında da apaçık bir şekilde görülmektedir. Murtaza kuralların içeriğiyle, bu kuralların ne kadar uygulanabilir olup olmadığıyla ilgilenmemektedir; onun için önemli olan bu kurallara uyulup uyulmadığıdır. Romanda Murtaza'nın görevi kurallara uyulup uyulmadığını denetlemektir; Murtaza işine çok sadıktır; hatta işini o kadar ciddiye almaktadır ki bu bağlamda gözü hiçbir şeyi hatta "evladını, ciğerparesini" dahi görmez. Hem çok zor çalışma koşulları altında çalışmaları hem de üstüne üstlük çalışma saatlerinin gece vakti olması nedeniyle işçilerin büyük çoğunluğunun yorgunluktan uyukladığı bir durumda Murtaza, bu durumu bağışlanamaz bir suç olarak görmüş, hele bir de kendi kızının uyukladığını haber alınca kızını yere çarpmakta bir an bile tereddüt etmemiş ve öz evladının ölümüne neden olmuştur (Kemal, s.212,213). Oysaki aynı durum, romanda Murtaza ile aynı yerde çalışan bir başka karakter olan Kontrol Nuh açısından "Biliyordu ırgatbaşı da, işçiler de insandılar. Her biri birer kıyıda kestiriyorlardı, ama Murtaza bir kıydan çıkıverirse yan-

dıklarının resmiydi..."(Kemal s. 210) şeklinde değerlendirilmiştir.

Hukuki pozitivism ilişkili kuramlardan birisi, hukukun kaynağı olarak gücü, devleti görmektedir; yani siyasi bakımdan egemen olanlar, tâbi olanların davranışlarını düzenlemek için kurallar çıkarmaktadır ve işte hukuk da bu kurallar bütünüdür. Bu doğrultuda, Murtaza da halkın kendi çıkarını düşünemeyeceği görüşündedir, sınıf ayrımı yapmaktadır. Yoksul semtte oturan vatandaşın kapısını çalıp "Ne için yatmazsın gecenin bu saatine kadar? Ha? Ne için?" (Kemal s.11) diye hesap sorabilen Murtaza, zenginlerin muhitinde "Evler, köşklerle apartmanların pek çoğunun pencereleri bol ışıklarla apaydınlıktı. Daha çok da balkonlarla yarı aydınlık bahçelerde kadın, erkek kımıltıları... Belliydi ki poker, bezik, tavla oynuyorlardı. Varsın oynasınlar. Yoktu kimseye zararları..."(Kemal, s. 20) diye düşünmektedir.

Murtaza, amirlerini ve emirlerini mükemmel görmekte, amirlerini ve emirlerini olduğu gibi onlar tarafından koyulan kuralları da kusursuz saymaktadır; böylece Murtaza kuralların da insanlar tarafından yapıldığı ve kusursuz olamayacağı gerçeğini göz ardı etmektedir. Yere çarptığı kızı iyileşemeyince, kızını doktora muayene ettirebilmek için parası olmadığından son çare olarak elindeki markaları bozdurmak isteyen Murtaza, bunun yasak olduğunu öğrenince bir an için "Hasta çocuğunun kurtarılması için beş liralık bir markanın değiştirilmesi ne gibi bir sakınca yaratabilirdi?" diye düşünmüş, ardından yine şu sonuca varmıştır: "Ama mademki en büyük amiri sakınca görüyordu, vardı sakınca."(Kemal, s.238) Amiri ne derse doğrudur ona göre, Murtaza'ya ters gelse bile "vardı bir bildiği" amirinin... Aynı yaklaşım Vicdani'de de görülmektedir; patronu ile kendisini aldatan karısını evde yakalayınca bakın ne diyor Vicdani: "Büyüğüm, amirim, patronum olarak gerçi siz her şeyi benden iyi bilir, düşünürsünüz ama, affını-

za mağruren eve dosya getirmek hiç âdetim değildir sayın patronum.” (Taner, s.64). Murtaza’ya benzer şekilde Vicdani de devlet ve büyükler tarafından koyulan kuralların ve yapıların bizim anlayabileceğimiz, içeriğini sorgulayabileceğimiz sınırın üzerinde olduğu görüşündedir; atom bombası nedeniyle elli bin kişinin ölümüne üzülen Vicdani’nin bu husustaki son değerlendirmesi şöyledir: “Müttefiklerimiz Nagasaki’de Atom bombası atılırsa, elbette gerektiği için atmışlardır.”(Taner, s.68). Aynı Vicdani kendisine “Kızardın diyor, karşı geliyor-sun! Benden iyi mi bileceksin?” diye çıkan emniyet müfettişine, “Ben devlet otoritesine karşı gelmem Memur Bey.” (Taner, s. 90) diye karşılık vermektedir. Bunların yanında, Murtaza, güce önem verdiği, güçlü-nün sözünün geçtiğini düşündüğü içindir ki, o nasıl kendinden güçlü olanların emirlerini aynen uyguluyorsa kendisine tabi olanların da onun kurallarını uygulamasını istemektedir. “Aaaç gözünü vatandaş! Yukarıda Allah, Ankara’da devlet, hükümet hem de, burada da ben! İstemem itiraz...” (Kemal, s. 12) sözleri de bunun açık bir göstergesidir. Tüm bu anlatılanlar doğrultusunda, Murtaza ve Vicdani’nin hukuki pozitivizm yaklaşımını benimsemiş bireyler oldukları sonucuna rahatlıkla ulaşılabilir.

Hukuki pozitivizmi benimsemiş bireyler olmalarına karşı, pozitivizm dışına çıkan yönleri de yok değildir karakterlerimizin. Her şeyden önce Murtaza, yetkisinin sınırlarını aşmakta, kendisine göre yeni kurallar icat etmektedir. Kovaladığı hırsız yakalamak için konut dokunulmazlığını ihlal ederek adamın evine girmekte hiçbir sakınca görmemektedir kuralcı Murtaza (Kemal, s. 222,223). Bununla da kalmamakta, en sonunda kuralları kendisi de çiğneyerek ambarda uyumaktadır (Kemal, s.244) ve kızı çalışmakta iken uyuduğu zaman gerek kontrol memurunun gerekse kızlarının cezalandırılması için ısrarcı olan Murtaza bu kez aynı ısrarcılıkta bulunmamaktadır.

Vicdani ise kendisi gibi tutuklanan ancak güçlü olduğu için haksız yere serbest bırakılan Efruz’un serbest kalışına ilişkin değerlendirmesinde ilk olarak onun nasıl serbest kaldığına akıl erdiremediğini belirtirken, sonunda Efruz’un “Ben yakalansam seni kim kurtarırdı?” sözlerine hak vermekten kendini alamamaktadır (Taner, s. 90,91).

Sonuç olarak, hukuki pozitivizm kurallara her halde uyulması gerektiği ve kuralların içeriğinin değil kuralların uygulanıp uygulanmadığının önem taşıdığı düşüncesine sahip, kuralın adil olup olmamasından ziyade var olup olmadığı ile ilgilenen bir düşünce okuludur. Haldun Taner’in “Gözlerimi Kapatırım, Vazifemi Yaparım” adlı eseri ile Orhan Kemal’in “Murtaza”sı içerisinde hukuki pozitivizme eleştirel bir şekilde yer vermiş olan edebi eserlerdir. Eserlerin başkahramanları olan Murtaza ve Vicdani, kurallara, insanlara ve amirlere yaklaşımları ile hukuki pozitivizmi kesin olarak benimsemiş bireylerdir. Onların yaklaşımları incelendiğinde, her ne kadar hukuki kesinlik ve belirliliği sağlamaya hizmet etse de hukuki pozitivizme körü körüne bağlı bir yaşam tarzının hem bireyin kendisine hem de başkalarına zarar verebileceği, kuralların içeriğinin de göz önüne alınması gerektiği rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Kemal, Orhan. *Murtaza*. 1994. İstanbul: Can Yayınları.

Taner, Haldun. *Gözlerimi Kapatırım, Vazifemi Yaparım*. 1992. Ankara: Bilgi Yayınevi